

ROOSEVELT REFORMPOLITIKÁJA ÉS A LIBERALIZMUS.¹

Elvileg Roosevelt kísérleteinek két alapvető vonatkozását kell megkülönböztetnünk: a konjunktúrapolitikát és a reformprogramot; mert nem fér kétség ahhoz, hogy a társadalmi rend szempontjából a gazdasági élet nekilendítésére irányuló törekvések csak efemer jelenségek, holott a reformpolitika annak gyökeres átalakulását vonhatja maga után. Elméletileg feltétlenül jogosult e két szempont különválasztása, viszont a gyakorlati életben szabatos elhatárolásuk nagy nehézségekbe ütközik. Mindenekelőtt a New Deal két legnevezetesebb újításánál, a mezőgazdasági termelés megszorításánál (Domestic Allotment Plán) és az ipari újjáépítési törvényénél a két célkitűzés, a válság enyhítése és a reform kifejezetten vagy hallgatólagosan egybeolvad. Az agrártörvény a termelés korlátozására vonatkozó intézkedéseivel egyfelől nyomban enyhíteni akar a régóta sínylődő mezőgazdaság helyzetén, de másfelől Wallace földművelésügyi miniszter nyíltan leszögezte, hogy az agrárterv távolabbi céljának, a strukturális túlermelés megszüntetésének eléréséhez szükséges 40—50 millió acre-nyi vetésterületnek² művelés alóli kivonása máról holnapra meg nem valósítható. Már most a Domestic Allotment Plán addig folytatható, amíg az elnök nem teszi közhírré, hogy a mezőgazdaságra nézve a szükséghelyzet megszűnt. Ez következetes eljárás, mert a szükséghelyzet lehet rövid- és hosszúlejáratú egyaránt. Ellenben a N. I. R. A. általános hatálya csak két évre terjed. Pedig az ipari törvény még sokkalta magasabbra tör, mint az agrártörvény, amidőn az ipari önkormányzatot, az «alkotmányos gazdasági rendet» akarja megteremteni, amely intézményesen véget vetne a tőke és a munka harcának. Nyugodtan megállapíthatjuk,

¹ «Roosevelt kísérletes c. tanulmányunkban más helyen már foglalkoztunk a New Deal közgazdasági vonatkozásaival. (L. Roosevelt kísérlete, M. kir. Ferencz József-Tudományegyetem Barátai Egyesületének Jog- és Államtudományi Szakosztályában tartott Előadások 12., Szeged, 1934., 47. o.)

E dolgozat megírásakor, 1934 elején, az előzmények kivételével még kizárólag a folyóirat-irodalomra kellett támaszkodnunk. Azóta azonban egyfelől a New Deal-re vonatkozó könyvirodalom is erősen fellendült, másfelől pedig nevezetes fejlemények következtek be Roosevelt politikájában is. Jelen cikkben mindezt figyelembe igyekeztünk venni a társadalomélettani szempontok előtérbe helyezésével.

A főbb forrásmunkákat a cikk végén soroljuk fel.

² Újabbán 35 millió acre-re becsülik a redukció szükséges mérvét. Még ez a csökkentés is csaknem 10%-ára rúgna a mintegy 360 millió acre-nyi vetésterületnek.

hogya a N. I. R. A. lejárta kor valamilyen formában nem nyerne meghosszabbítást, az azt jelentené, hogy az újjáépítési terv egyik alappillére kidőlt.

A szóbanforgó reformnak konjunktúrapolitikai mezbe való öltöztetése egyfelől biztosítani akarja a reformpolitika kísérleti jellegét, ami azonban nézetünk szerint csak önámítás, mert ez politikai téren úgy sem adhat szalvusz konduktuszt a kísérletek csődjének esetére, másfelől ennek az álideiglenességnek megvan a maga mélyebben szántó oka is és pedig az, hogy a kormány ily módon akarta elkerülni annak a harcnak a kiéleződését, amely manapság az Északamerikai Unió-ban az elnök kezében összpontosuló intervencionsztikus végrehajtó hatalom s a hagyományosan liberális bírói és törvényhozói hatalom között folyik.

De a konjunktúra- és a reformpolitika egybeolvadása nemcsak az Egyesült Államok alkotmányának sajátosságaira és politikai opportunitásra, a szabadkéz biztosításának szempontjára vezethető vissza, hanem a kettő között szervezettebb kapcsolatok is állanak fenn. Hogy egyebet ne említsünk, a munkanélküli segélyek bevezetése végeredményben csupán előfutára volt az elnök által immár bejelentett intézményes munkásbiztosítási tervnek. És fordítva, a reformprogram is hathatósan belevág a konjunktúra alakulásába, amire a legjobb példa az a felbecsülhetetlen pszichológiai hatás, amelyet a hatalmas, háborús módszerekkel dolgozó kék sas-propaganda gyakorolt a gazdasági élet újjáéledésére. Ezen mitsem változtat az, hogy ez a kedvező lélektani mozzanat tárgyilagossá szempontból nagyon is túlzott volt, úgyhogy 1934 elején, az új korszak első fázisának lezárulásával erejéből szükségszerűen veszítenie kellett.

Ezek a mélyreható kölcsönhatások eléggé bizonyítják, hogy a két gazdaságpolitikai vezérelv teljes különválasztása nem lehetséges. Csupán arról lehet szó, hogy melyiket állítsuk vizsgálódásaink középpontjába. A magunk részéről a következőkben elsősorban Rooseveltt reformpolitikáját tartjuk szem előtt.

A New Deal szellemét azonban csak a genetikus szemléleti mód alapján lehet igazán megérteni. Vessünk tehát egy rövid visszapillantást az új rendszer keletkezésére.

Az Északamerikai Unió függetlenségének kivívása óta fokozatosan kiépítette a demokrata-federális államszerkezetet és szívósan ragaszkodott hozzá. De a társadalmi dinasztikiákat a demokráciák sem tudják lerázni magukról. A szövetségi állam történelmében három ilyen dinasztikiát szokás megkülönböztetni. Az első a farmerek korszaka, amely a köztársaság első évtizedeire terjedt ki, a második a nagyiparosok és a vasútkirályok hegemóniája, ez átnyúlt a huszadik század első évtizedébe is, a harmadik pedig a pénzügyi oligarchia korszaka, amelyet bankokráciának is nevezhetnénk, ha Wall Street fogalmához nem tapadna annyi jellegzetesen amerikai vonás. A Rooseveltt rezsim a pénzügyi dinasztia bukásának proklamálá-

sával kezdődött. Hiszen Rooseveltnek az volt az első elnöki intézkedése, hogy beiktatása napján, 1933 március 4-én elrendelte az általános bankzárlatot. Ezzel a végtelenül súlyos rendszabállyal tünt le — legalább is egyelőre — az a korszak, amely számos kilengéssel járt ugyan, de tagadhatatlanul a gazdasági prosperitás eddig elért legmagasabb fokát teremtette meg. A finansziális tömörülés korszakának összeomlása a világ vezető individualista-kapitalista államának gazdasági csődjét jelentette. A *laissez faire* elvéről ekkor már a liberalizmus vakbuzgó hívei is megfélemedtek. Még Wall Street is követelte a beavatkozást, sőt egyes hívei egyenesen a diktatúra mellett kardoskodtak; persze egy szájuk íze szerinti diktatúra mellett, amely csak addig tartana, amíg kimentí őket a bajból, hogy azután újból szabadon folytathassák hagyományos tevékenységüket. Ezzel az amerikai pénzvilág tőkélyre vitte a hamisítatlan liberalizmus gazdasági felfogását, amely úgy szól, hogy az állam legyen bakter-állam addig, amíg jól megy a sora a gazdasági életnek, de siessen nyomban a gazdasági élet segítségére, mielőtt beköszönt a válság, tekintet nélkül arra, hogy ez a válság a magángazdaságok hibáján kívül vagy önhibájából következett-e be. A bankárok, a tőzsdések és a nagyvállalkozók mentalitásával a legnagyobb mértékben számolni kell. Sőt az individualizmus az amerikai nép széles rétegeiben is mélységes gyökeret vert. A prosperitásba vetett korlátlan hit valósággal olyan gazdasági fanatizmussá szellemült át, amelyhez csak a bolsevizmusnak a világforradalomba vetett hite hasonlítható. De az örök prosperitás bálványá ledőlt és a romok között több mint 13 millió munkanélküli hevert. Ki volt az az ember, aki ebben a páratlanul válságos helyzetben a kormányrudat átvette? Valljuk be őszintén, ezt az embert 1933 március 4-éig eléggé színtelen egyéniségnek tartották. Walter Lippmann az elnöki kampány alatt Franklin D. Rooseveltet egy kedves úriembernek, egy *pleasant gentleman-nek* nevezte, aki-ben egyetlenegy olyan jellemvonást sem tudott felfedezni, amely őt az elnöki méltóságra predesztinálta volna. Rooseveltt előzetesen mint New-York állam kormányzója csak puritánságról és taktikai érzékről tett tanúságot. De ez még nem elegendő kellék a diktatúrához és amellet még a munkaképességét is kétségbevonták. Ezeket a kétségeket a nagyszabású elnöki kampánnyal eloszlatta ugyan és a tömegek rokonszenvét meg is nyerte, fanatizálni azonban nem tudta őket. De elvégre ő volt a demokrata párt egyetlen komoly reménysége és Lindley-nek igaza van abban, hogy Rooseveltt megnyerő és derűs külseje mögött kiváló államférfíui tulajdonságok is rejlenek. Az egyik a jeffersoni demokracia hagyománya, amely az ipar decentralizációja és a kis farmer iránti rokonszenven nyilvánul meg, a másik Theodore Rooseveltt osztályok fölé emelkedő átfogó nacionalizmusa, a harmadik pedig a szabadságnak wilsoni értelemben való felfogása, amely a szabadság eszményébe ütközőnek bélyegezte meg azt a fejlődést, amely odavezetett, hogy a nagyvállalat állam lett az állam-

ban. Ehhez járult az a körülmény, hogy Franklin D. Rooseveltt sohasem volt «doktriner», hanem mindig a történelmi fejlődés és a gyakorlati kísérletezés elvi alapján állott. Látni fogjuk, hogy ez a hajlékonyság, a szabadság ez a politikája egyfelől károsnak bizonyult, de másfelől ez felelt meg annak az átmeneti bizományi diktatúrának, amellyel őt a kongresszus, egyes vonatkozásokban felruházta, mert az Egyesült Államok demokrata-federális légköre nem kedvez a diktatúrának. Az amerikai törvényhozás a maga szuverenitásáról épügy csak ideiglenesen hajlandó lemondani, mint a bajbajutott bankokrácia a *laissez faire* elvéről.

Rooseveltt jóakarói azt állítják, hogy programja egy sarkalatos pont kivételével már az elnökválasztási harc folyamán kialakult. Ez a kivétel nyilván a valutapolitika. De programja egyéniségénél fogva nélkülözött mindennemű nyugtalanító és dramatikus hatást. A drámai feszültséget azonban csakhamar megteremtették maguk az események. És Rooseveltt 1933 március havának válságos napjaiban fényesen megállta a helyét. Habozás nélkül elrendelte a bankzárlatot, egy feledésbe ment és félig-meddig elévült háborús szükségtörvény felélesztése alapján korlátozta a devizaforgalmat és március 9-én már kihirdette a bankszükség-törvényt, amely az életképes bankok megnyitásának útját egyengette a haute finance nagy aggodalmaskodása közepette. De a pánik elült. Az elnök gyors és erélyes intézkedéseinek hatása alatt a nemzet visszanyerte önbizalmát. Közben Rooseveltt már a takarékosági törvényjavaslatot (*Economy Bili*) készítette elő, amely a konzervatív körök nagy meglepedésére a tisztviselők és a veteránok járandóságának leszállításával a rendes budget egyensúlyát volt hivatva helyreállítani. Március 16-án már az agrártörvényjavaslat (*Farm Relief Bili*) került a kongresszus elé, mert az akut bankválság leküzdése után a mezőgazdaság megsegítése volt a legsürgősebb teendő. Ezt követte a *Civilian Conservation Corps*-ra vonatkozó javaslat, amely Rooseveltt régi és sokszor kézlegyintve lemosolygott újradösisítési tervének megvalósítására irányult. Ez az akció rövidesen meg is indult és csaknem 300.000 embernek nyújtott munkaalkalmat.

De nemcsak az elnök dolgozott gőzerővel, hanem a kongresszus is,, amely nyomban mozgolódni kezdett, mihelyt a válság nyomása enyhült. A veterán-javaslat csak a republikánusok segítségével tudott keresztül-menni március 20-án, az agrártörvénnyel kapcsolatban pedig az inflacionisták hatalmas agitációba kezdtek. A bankok megnyitása után ugyanis megkezdődött az áruárak és a tőzsdei árfolyamok emelkedése, dacára, annak, hogy mintegy 5000 bank 5 milliárd dollár betéttel legalább is egyelőre zárva maradt. Nyilvánvaló volt tehát, hogy a bankválság a defláció főoka. Az áremelkedés azonban mindjárt megtorpant, amikor április 13-án enyhíteni kezdték az aranykiviteli tilalmat, amelynek nyomában megindult a tőkekivitel. Az inflacionisták erre minden erejük megfeszítésével beiktatták az agrár törvényjavaslatba a híres inflációs

záradékot, a Thomas Amendment-et és az elnök április 19-én le is tért az aranylapról.

Az agrártörvényt ezek után 1933 május 12-én hirdették ki. Egyidejűleg megmozdult a kongresszus a bank- és értékpapírreform, valamint a munkaidő megrövidítése érdekében. A Morgan-bankház ellen indított vizsgálat a bankreformot állandóan napirenden tartotta. A vidék a porban heverő spekuláció megrendszabályozását sürgette, viszont ellene volt a bankcentralizációnak, mert találó az a megállapítás, hogy a nyugati és déli államok még a bankbukások veszélyét is inkább hajlandók magukra vállalni, semhogy feladják részben csak vélt finánciális önállóságukat. Glass szenátor számtalanszor átgyúrta javaslatát és végül még Steagall képviselő betétbiztosítási tervét is elfogadta, csakhogy megnyerje a kisbankok támogatását. Az elnök ezeketán 1933 június 16-án aláírta a banktörvényt. Az értékpapírtörvény pedig már jóval előbb, március 27-én életbelépett.

Ami a munkaidő megrövidítésére irányuló törekvéseket illeti, részben ebből a talajból nőtt ki a N. I. R. A. Egyfelől a munkások a munkaidő leszállításával egyidejűleg béremelést és a kollektív szerződés jogát követelték, másfelől az Egyesült Államok kereskedelmi kamarájának május 1-én tartott kongresszusán a nagyiparosok képviselői többnyire az ipar szervezkedésének állami ellenőrzés mellett való engedélyezése érdekében foglaltak állást. Végül a kormány, különösen a tevékeny munkaügyi miniszter, Miss Perkins is érvényesíteni akarta a maga szociálpolitikai céljait és felbukkant a láthatáron Johnson tábornok is. Nem csoda, hogy ennyi különböző befolyás érvényesülése folytán a N. I. R. A. eklektikus, sőt részben ellentmondó jelleget nyert.

Az ipari újjáépítési törvényt az elnök 1933 június 16-án hirdette ki. Közben áprilistól július havának második feléig a Roosevel-éra első és leghatalmasabb fellendülése folyt le. De ez a fellendülés az ipari törvény életbelépésével csaknem egyidejűleg megtorpant. A New Deal ellenlábasai, akik az új törvénytől az ipart féltették, a két eseményt kapcsolatba hozták egymással. Nézetük szerint a kedvezőtlen konjunktúrafordulatban egyfelől a fellendülés túlhajtásának is része lehetett, de másfelől talán még nagyobb súllyal esett a latba az ekkor már javában folyó londoni világkonferencia. A tárgyalások alkalmából a stabilizációról kiszivárgó hírek hozzájárultak ahhoz, hogy az Unióban az árirányzat hirtelen lefelé irányult. A világkonferenciát Roosevel rövidesen szétrobbantotta ugyan külön megbízottja, Moley professzor útján, aki mellékesen megjegyvezve nem is közgazda, hanem kriminalista és közjogász volt. De Moley helyébe Warren professzor, az árudollár exponált híve lépett. Az ő közvetlen befolyása alatt kezdődött meg 1933 október 22-én az új aranypolitika és így a világ szemtanúja lett annak a tragikomikus erőfeszítésnek, amelyet az amerikai valutáris hatóságoknak a dollár nemzetközi értékének mesterséges leszorítása végett ki kellett fejteniök. De az árak nem emelkedtek, sőt 1934

január havában kissé hanyatlottak is. Kiderült, hogy a mesterséges leértékelés hatása csak akkor terjedt volna ki egyenletesebben az árrendszerre, ha az aranyat nemcsak szabadon vásárolták, hanem korlátlan mennyiségben is adták volna a végleges devalvációs árfolyamon. A valutapolitikának erről az alapvető tételéről egyszerűen megfeledkeztek. 1934 január 4-én pedig napvilágot látott az elnök híres budgetüzenete, amely az államadósságoknak békés időkhöz mérten páratlan megduzzadását irányozta elő. A szövetségi kormány hitele helyreállításának alapvető előfeltétele viszont a dollár értékállandósága volt. A január 30-i Gold Reserve Act azután ezt az előfeltételt is megteremtette. Felhatalmazta az elnököt arra, hogy a dollárt 40—50%-kal devalválja és Roosevelt február elején valóban rögzítette is a dollárt az aranyparitás 59.06%-án. Ez a stabilizáció azonban csak ideiglenes volt. A fennmaradó törvényes pénzürték csökkentési marge még mindig 15%-os volt, egyéb esélyektől teljesen eltekintve. Ez Roosevelt rugalmas politikájának legsötétebb árnyoldala. Az új rendszer elvégre is nem szocializálni akar. Hatalmas közmunkái csak átmeneti konjunktúrapolitikai intézkedések gyanánt jönnek szóba. Az új éra végső célja a demokratikus kooperáció, az alkotmányos gazdasági rend megvalósítása. Már pedig ha egy rezsím nem akar tervgazdaságot létesíteni, vagy nem elég erős hozzá, akkor számolnia kell a kapitalisztikus szellemmel. És ebből a nézőszögből nyugodtan megállapíthatjuk, hogy a valutapolitikai bizonytalanság a magángazdasági fellendülés legfőbb akadály, amely mellett még a bank- és értékpapírreform is eltölpül. Ezen a téren még a politikai zsonglörködés is megbocsátható lenne, amely a tömegpszichológiával számolva bizonyosságot ígér ott is, ahol a jövő könnyen felboríthatja számításait. Ha Roosevelt nem akar bízni a dollárban, akkor mitévők legyenek a középeurópai államok, amelyek olyan kemény küzdelmet folytatnak valutájuk vásárlóerejének fenntartása végett?

A dollár ideiglenes stabilizációjával véget ért a New Deal első fázisa, a pénzsaporítás nélküli pénzürtékcsoökkentés korszaka. Ez az időszak kitermelte az új éra minden alapvető intézkedését és ezzel a heroikus lendület alább is hagyott. Azontúl már a továbbfejlesztésnek, a javítgatásnak, a f oldozgatásnak a kora következett.

Az első fázis ezen vázlatos ismertetése után térjünk át a New Deal főbb alkotásainak közelebbi elemzésére, elsősorban az új agrártörvényre. A benne foglalt inflációs felhatalmazások további részletezését mellőzve, fordítsuk figyelmünket a mezőgazdasági termelést megszorító Domestic Allotment Planra. A búzát illetőleg a terv alap gondolata az Unióban már 1927-ben felmerült, de jól ismeretes, hogy az csak a londoni világkonferencián létrejött nemzetközi búzaegyezményben valósult meg. Ezen egyezmény szerint Amerika vetésterületének 15%-os csökkentésére kötelezte magát. Már most tudvalevő dolog, hogy a termelés megszorítása olyként megy végbe, hogy azok a farmerek, akik erre önkéntesen szerző-

désileg kötelezettséget vállalnak, prémiumot húznak a kincstártól. A fedezetet forgalmi adókkal, az ú. n. processing taxes-el teremtik elő. Különös figyelmet érdemel alkotmányjogi szempontból az önkéntes szerződés rendszere. Az agrártörvénynek ez az intézkedése ikertestvére az ipari törvény azon szakaszának (4/a), amely szerint az elnök a vállalkozókkal önkéntes szerződéseket köthet az ipari code-ok bevezetésére. Ezzel a módszerrel akarja elkerülni a kormány, hogy a liberális alkotmány által féltve őrzött egyéni szabadságot megsértse. A Domestic Allotment Plan-al ez az önkéntesség először az egész vonalon érvényesült, míg a N. I. R. A.-nál csupán egy vagylagos eljárást jelentett. De a kék sas kampánnyal ez az alternatíva döntő jelentőségre tett szert.

A demokratikus kooperáció jegyében azután Wallace földművelésügyi miniszter 1934 őszén szavazást kísérelt meg a búza-sertés-érában. De a szavazásban kevés farmer vett részt és azok is túlnyomórészt a terv folytatása ellen foglaltak állást. Különösen nagy az ellenszenv a forgalmi adókkal szemben, amelyek közvetett kényszereszköznek tekinthetők, mint-hogy annak a gazdának a termékét is sújtják, aki nem hajlandó vetésterülete megszorítására. Világos, hogy már magábanvéve ez is kétséssé teszi az egész akció önkéntességét.

A búzán kívül hasonló intézkedéseket alkalmaztak a gyapotnál, a tengerinél, a dohánynál és egyes kisebb mezőgazdasági terményeknél. Az 1934 áprilisi Cotton Control Act (Bankhead Bill) alapján a gyapotnál az önkéntes rendszerről a kényszerszabályozásra tértek át és azonos rendszert vezettek be a dohánytermelés terén is. Megjegyzendő, hogy a kormány nyilván alkotmányjogi aggályok miatt eredetileg ellenezte ezt az újítást, de ebben az esetben a búzatermeléstől eltérőleg a gyapotfarmerek többsége az új terv mellett foglalt állást. Ez érthető is, mert az 1933—34. évi termelési évadban a vetésterületet csökkentő akció a gyapotnál járt a legnagyobb sikerrel. De most már itt is nehézségek mutatkoznak. A termelés korlátozása felhajtotta a belföldi árakat, ami a világgpiacon az amerikai gyapot versenyképességét csorbítja. A külföldi, különösen az argentinai gyapot olcsóbb, úgyhogy az amerikai kivitel világgpiaci részesedése az 1931/32. évi 59.2%-ról a folyó évadban előreláthatólag 41%-ra fog süllyedni.

A mezőgazdasági tervgazdaság céljait a legutóbbi rossz termés történetesen előmozdította. A búzakészletek a folyó kampányban az előző évi 329 millióról alighanem 124 millió bushelre fognak leszállni, ami már normális nagyságú készletnek tekinthető. 1934-re a farmerek jövedelmét 5950 millió dollárra becsülik, amiből 500 millió az Allotment tervvel kapcsolatos prémiumokra esik. A globális összeg 900 millió dollárral magasabb, mint az előző évi jövedelem. A gazdák múlt év őszén átlag 10—15%-kal többet fizettek az általuk vásárolt termékekért, de helyzetük valamenynyire még így is javult. Az agrártermékek megdrágulásából eredő terhet

elsősorban természetszerűleg az ipari népességnek kell viselnie, de a munkások bérei emelkedtek, úgyhogy az egyensúly egyelőre még nem borult fel, ami annak köszönhető, hogy a nemzetgazdasági termelés a maga egészében mégiscsak emelkedett.

Az agrártörvény második része a mezőgazdasági hitel kérdését rendezi. A szövetségi kormány először kétmilliárd névértékű kötvénynek 4%—5%-os kamatai erejéig vállalt szavatosságot. Később ez a szavatosság a tőketartozásra is kiterjedt. Hasonlóképpen védi a kis háztulajdonosokat a Home Owners Loan Act.

Míg az agrártörvény konjunktúra- és egyben reformpolitikai intézkedés, addig a banktörvény és az értékpapírtörvény egyenesen kerékkötője a fellendülésnek, úgyhogy ezek az alkotások kizárólag a reformprogramm szolgálatában állanak. Gyors keresztülhajtásuk mellett az szólt, hogy a Wall Street-ellenes hangulat erősen kedvezett egy gyökeres reformnak.

A Securities Act a kibocsátások körüli visszaélések megakadályozására irányul, a bankreform főkérdései pedig az investíciós és a kereskedelmi bankok különválasztása, a fiókhálózat kiépítésének problémája és a betétbiztosítási terv. Az investíciós és kereskedelmi bankok különválasztása egyben John D. Rockefeller Jr.-nek Morgan felett aratott diadalát jelenti. A betétbiztosítási tervet az elnök hevesen ellenezte egyes amerikai államok korábbi kedvezőtlen tapasztalatai és azon megfontolás alapján, hogy ez a biztosítási díj voltaképpen a könnyelmű ügyvitel prémiuma. A törvényjavaslat mindazonáltal törvényerőre emelkedett és az ideiglenes terv az első évre csak 2500 dollárnál nem magasabb betétekre terjedt ki, 1935 június 1-ig történt meghosszabbításakor azonban az értékhatár 5000 dollárban lett megállapítva. Az 5000 dollárnál nem magasabb betétek pedig már a betevők 95%-át felölelik. A végleges terv megvalósítása esetén, amely 50.000 dolláron felül is 50% erejéig nyújtanak garanciát a betétekért, az egész akció jórészt csak pszichológiai jelentőséggel bírna. A betétbiztosítási tervnek lélektani hatásán kívül még egy másik vonatkozásban van nagy hordereje és pedig azért, mert ez az a mézes-madzag, amellyel a nem-tagbankokat a szövetségi jegybankrendszerbe akarják csalogatni. Az amerikai magánbankok tudvalevőleg két főcsoportra oszlanak: a nemzeti és az állami bankokra. Előbbiek száma 6000 körül, utóbbiaké 11.700—11.800 között mozog. A nemzeti bankok törvényerejénél fogva tagjai a Federal Reserve System-nek, ellenben a 48 tagállam bankjainak csatlakozása önkéntes és közülük csupán 900 lépett be a szövetségi jegybankrendszerbe. Igaz viszont, hogy e között a 900 bank között szerepelnek a legnagyobb állami intézetek. Az elnöknek sokan tesznek szemrehányást amiatt, hogy a bankválságot nem használta ki arra, hogy egy tollvonással megteremtse az egységes bankrendszert. De láttuk, hogy a tagbankok partikuláris érdekei útját állják a bankrendszer egységességének.

A Roosevelt-éra harmadik és legnevezetesebb alkotása a N. I. R. A., amely az agrártörvényhez hasonlóan részben a fellendülés, részben a reformpolitika céljait szolgálja. Az ipari újjáépítési törvény konjunktúrapolitikai vonatkozásai elsősorban a fogyasztáshiány-elméleten alapulnak és ennek megfelelően a munkabérek emelésével akarják nekilendíteni a gazdasági életet.¹ A törvény alkotói azonban tisztában voltak azzal, hogy ez a nekilendítéshez nem elegendő. Ezért irányult elő a N. I. R. A. második része közmunkák címén 3-3 milliárd dollárt a nehéziparok termelésének kibővítésére.

A reformpolitika terén az ipari újjáépítési törvény főcélja az önkormányzat megteremtése. Ennek az önkormányzatnak két ága van: az iparnak és a munkásságnak a megszerveződése. Az első tekintetben a N. I. R. A.-nak az Antitrust-törvényekhez való viszonya, a másik vonatkozásban pedig a kollektív szerződés joga a döntő.

Közismert dolog, hogy az Egyesült Államokban a New Deal előtt az Antitrust-törvények górdítettek akadályokat az ipari tömörülés egyes formáinak útjába. Az 1890. évi Sherman Act és az 1914. évi Clayton Act nem akadályozták ugyan meg a gentlemen's agreementek létrejöttét, de ezeknek a jogvédelmen kívül álló, a felek bármelyike által bármikor felborítható egyezményeknek a jelentőségét nem szabad túlbecsülni. Sokkalta fontosabbnak tartjuk azt, hogy végeredményben ezek a törvények megakadályozták ugyan az állandó kartellszerű alakulatok létrejöttét, de nem akadályozták meg azt, hogy a fejlődés iránya a trustök, a fúziók és a nagy egyéni vállalatok irányába terelődjék. Az Antitrust politika azután tényleg nagymértékben biztosította a verseny érvényesülését a mammut vállalatok között, de legnagyobb ellentmondása éppen az volt, hogy a verseny a gazdasági oligarhák között még rombolóbb hatásúnak bizonyult, mint atomisztikus szabad verseny esetén. A N. I. R. A. ezt a káros fejlődést akarta más irányba terelni, az ipari szervezkedésnek állami ellenőrzés mellett való előmozdításával. Ez a gyökeres újítás a pillanatnyi kényszer hatása alatt született meg, mert kartellszerű megállapodások nélkül nem lehetett volna megállítani a destruktív árrombolás folyamatát, amely a depresszió végzetes kielegződésével fenyegetett. A törvény közvetlen és eredeti célja az volt, hogy a tisztességes verseny fokozottabb védelmének jelszavával az áresés ezen folyamatának gátat vessen. Az ár-megállapítás azonban mindig a monopólium veszélyét idézi fel. Ezért iktatta be a szenátus a törvényjavaslatba (3/a szakasz) azt a rendelkezést, hogy az ipari code-ok nem alkalmazhatnak monopóliumokat vagy mono-

¹ Az egész munkásság jövedelmének emelésére a minimális bérek rendszere volt hivatva. A munkaidőnek átlag heti 35 órára való leszállítása más lapra tartozik. Ez a folyamat ugyanis új munkaerők megfelelő munkábaállítással karöltve ment végbe, ami egyfelől a munkanélküliséget csökkentette, de másfelől a már foglalkoztatott munkások részéről áldozatot követelt.

polisztikus eljárásokat. De számos érv szól amellett, hogy még a leggondosabb ármegállapítás is monopólium keletkezésére vezethet az esetben is, ha az önköltségnek vagy az igazságos árnak az elve irányadó. Még inkább áll ez a termelés korlátozására¹ és az engedélyezési rendszerre. Az engedélyezési rendszer (license) volt az az ultima ratio, amellyel az elnök a tisztességes verseny szabályzatait kikényszeríthette. Ez a felhatalmazás, amely az alkotmányos érzületet a leginkább sértette, a törvény általános kétévi hatályától eltérőleg csak egy évre szólt. Az elnök egyetlenegyszer sem élt vele és a felhatalmazás egy év múltán megújítás hiányában le is járt.

Mielőtt az ipari törvény monopolisztikus hatására nézve állást foglalnánk, vizsgáljuk röviden a code-készítés menetét. Ez eleinte a munkaadók egyesüléseinek vagy képviselőinek javaslatára indult meg. A javaslatot azután az ipari újjáépítési szerv, a N. R. A. vette tárgyalás alá, a munkások és a fogyasztók bevonásával. A N. R. A.-ban képviselve van a kormány minden érdekelt tényezője, a munkaügyi, a kereskedelmi és az igazságügyminisztérium, úgyszintén a Federal Trade Commission is ezen régi szervek és Johnson tábornok, a N. I. R. A. adminisztrátora között lefolyt harc az ipari újjáépítési politika alakulására nagy befolyást gyakorolt. De a code-ok eleinte túlságosan lassú ütemben készültek. Ekkor állította sorompóba az újjáépítési szerv az elnök újrafoglalkoztatási egyezményét (President's Re-employment Agreement), a kék sas kampányt. Ez az akció eredetileg csak 1933 végéig volt előirányozva, de ismételten, legutóbb 1934 április 14-én meghosszabbítást nyert az ipari szabályzatok felállításának befejezéséig. A kék sas hadjárat azonban tulajdonképpeni feladatát már 1933 szeptember havában elvégezte. Ekkorra már a szabályzatok túlnyomó nagy része fővonásokban készen állott. Azután már a részletes kidolgozás munkája következett. 1934 június 4-én lett közzétéve az alap-code (Basic code of fair competition) a még kívülálló kisiparosok számára. Ugyanazon év augusztus havában 682-re emelkedett az ipari szabályzatok száma.

Térjünk azonban vissza az árszabályozás és a kontingentálás kérdésére. Főként az első eljárás volt szokásos. Már az első 400 code közül 260 tartalmazott minimális árakra vonatkozó rendelkezéseket és 1934 elején a N. R. A. összeütközésbe került az Antitrust-törvények örével, a szövetségi kereskedelmi bizottsággal az ipari szabályzatokba felvett monopolisztikus ármegállapítások miatt. Erre sikertelen N. I. R. A. konferenciák következtek, majd március havában a National Recovery Review Board felállítására került sor, amelyet elnökéről Darrow-bizottságnak neveztek el. Az erősen szociális érzésű Darrow, aki más vállalkozó

¹ A törvény Declaration of Policy című 1. szakasza azt mondja: «To avoid undue restriction of production (except as may be temporarily required)».

hiányában került a bizottság élére, dörgedelmes, de többnyire felületes jelentéseket készített a monopolisztikus visszaélésekről. A bizottság és az ipari újjáépítési szerv között kifejlődött harcnak az elnök tavaly június végén a Darrow-bizottság feloszlásával véget vetett ugyan, de már előzőleg, június 7-én az általános politika új irányelvei láttak napvilágot az árszabályozásra nézve. Ezen irányelvek közül különösen kettő figyelemre-méltó. Az egyik az, hogy a minimális árak megállapítása csak szükség-helyzet fennforgása esetén engedélyezhető, a másik pedig az árszabályozás enyhébb formájának, az «open price»-rendszernek az általánosítása. De az ipar nyomatékos tiltakozására a N. R. A. haladéktalanul azzal a megnyugtató nyilatkozattal felelt, hogy csak az illető iparokkal egyetértésben és azok javaslatára fogja módosítani az árszabályozó záradékokat. Az új irányelvek tehát elsősorban az újonnan felállított szabályzatoknál érvényesültek. A régiék átalakítása még kétségesnek látszik. Egyidejűleg 1934 augusztus végén nekifogtak a 862 code-nak 250-re való összevonásához.

Bízvást leszögezhetjük, hogy a kartellszerű ármegállapítás burkolt lehetősége volt az az előny, amely a N. I. R. A.-val szemben az ipart annakidején engedékenyebb magatartásra hangolta. A munkások számára pedig a kollektív szerződés joga bírt a legnagyobb vonzóerővel. Emellett még a minimális bérek jelentősége is elhalványult, a gyermekmunka szabályozása pedig nem is volt az ipari törvénybe beiktatva, hanem arra csupán a végrehajtás folyamán került sor. 1934 június elejéig 3755 munkaviszály került a National Labor Board elé és ezek közül 2655 a munkások szervezkedési jogával állott összefüggésben. A N. I. R. A. dacára is tovább folyik a harc a munkások szakszervezetei, főként az American Federation of Labor és a vállalati szakszervezetek (company union) között, jóllehet már az 1932. évi Norris-La Guardia Anti-Injunction Act a munkások szervezkedési szabadságát akarta biztosítani és az úgynevezett «sárga kutya»-szerződésektől megvonta a jogvédelmet. De a sárga szakszervezetekhez hasonló vállalkozói egyesületek tagjainak létszáma 1933-ban egy és egy-negyed millió körül mozgott, ami meghaladta az amerikai szakszervezetek egész létszámának egyharmadát. Ismeretes az is, hogy a legnagyobb amerikai munkásegylet, az American Federation of Labor is messze-menően a munkaadók befolyása alatt állott. De a N. I. R. A. több lendületet és önállóságra való törekvést vitt bele a szakszervezeti mozgalomba. A sztrájkok oly tömegesen ütötték fel fejüket, mint a világháború után az 1919—22. időszakban. Egyfelől a munkaadók igyekeztek kijátszani az ipari törvénynek a kollektív szerződésekre vonatkozó rendelkezéseit, de másfelől a munkások is szembehelyezkedtek a bírói hatalommal és a közigazgatással, amelyek az ipari törvény intenciói ellenére még gyakran megnehezítették a munkások szervezkedését. A legfelsőbb bíróság azonban még nem hozott döntést a kollektív szerződés ügyében. Az elnök

erőteljesen sikraszállt a N. I. R. A. 7/a szakaszának érvényesítéséért, a nagyipar ellenállását azonban csak részben tudta megtörni.

Időközben a békéltetés és a bíraskodás terén múlt év július havában nevezetes fordulat állott be. A munkaviszályok főelhárító szerve, a N. R. A. égisze alatt álló National Labor Board helyébe a National Labor Relations Board lépett és ez nemcsak reformpolitikai anabaptizmust jelentett, hanem egyúttal fontos szervezeti változást is vont maga után, mert az új hivatal a munkaügyi minisztériumnak lett alárendelve.

A kollektív szerződés jogán kívül főként magasabb bérekért és a munkásoknak a code-hatóságokban való képvisellete körül folytak a munkaviszályok. Utóbbi vonatkozásban a törvény nem intézkedik kifejezetten.

Egy további sajátos kérdése a N. I. R. A.-nak a kisemberek, a little fellow-k sorsa. Elsősorban ők emeltek szót a monopolisztikus eljárások ellen, de ez a magatartás époly kevésbé volt őszinte, mint a nagyipar panaszai. A nagyipar ugyanis olyan jól berendezkedett a kartellszerű ármegállapítások alapján, hogy már panaszkodni volt kénytelen. A kisembereknek pedig alapjában véve nem is az ármegállapítás ellen volt kifogásuk, hanem a magasabb munkabérek ellen, amelyeket egyszerűen nem tudtak elviselni. Az ipari törvény véget akart vetni az «izzasztó műhely»-nek, de ez az intézkedés a kisipar számos ágának fennállását veszélyeztette. Bebizonyosodott, hogy a kisüzem többnyire drágábban termel, mint a nagyüzem, tehát nem tudja a fogyasztók érdekeit úgy szolgálni, mint régebben. 1933 október havában példának okáért a kiskereskedelem szabályzatainak tárgyalásai alkalmából az igazi kiskereskedelem képviselői minimális árak megszabását követelték, de a nagy áruházak és a chain operators kézzel-lábbal hadakoztak ez ellen a szabadság és a demokrácia nevében. Amikor pedig az elnök a sok hiábavaló vitába belefáradva a service trades időközben felállított szabályzatait eltörölte, ezek az iparok egyszerre csak kétségbeesve tiltakoztak a N. R. A. hitszegése ellen, amely a késhegyig menő verseny folyamatát újból megindítja. Senki sem vonhatja kétségbe, hogy az önálló kis egzisztenciák fennállása társadalmi szempontból a legnagyobb mértékben kívánatos, de úgy látszik, hogy ennek a szempontnak maradéktalan kerestülvitele a fogyasztó társadalom összességétől áldozatokat igényel.

Johnson tábornok 1934 szeptember végén, a nagy textilstrájk után, visszalépett az újjáépítési szerv éléről. Közte és a kormányzat, különösen a munkásérdekeket hathatósabban támogató Miss Perkins munkaügyi miniszter és Hopkins Relief Administrator között a szakadás már régóta bekövetkezett. Azonkívül az igazságügyminiszter és a Federal Trade Commission is gyakorolni akarta a maga jogkörét a code-ok érvényesítése terén. Johnson távozásával az adminisztrátor állása megszűnt és a N. R. A. élére egy bizottság került, amelyben a kormányzatnak, mindenekelőtt a munkaügyi miniszternek a befolyása került túlsúlyra.

A N. R. A. fejlődésében ezideig három korszakot különböztethetünk meg. 1934 elejéig a munkások érdekei érvényesültek fokozottabb mértékben, majd az ipar javára állott be eltolódás a kartellszerű árpolitika és egyes kontingentálások révén, Johnson tábornok visszavonulásával pedig újra a munkáspolitikai szempontok nyomultak előtérbe. A nagyipar, amely addig elszántan hadakozott a «kardcsörtető diktátor» ellen, most egyszerre Johnst ahhoz a bizonyos kutyához hasonlította, amelyik ugat, de nem harap.

Az ipari újjáépítési törvény hatálya 1935 június 16-án lejár és meghosszabbítására nézve a kongresszus ezideig még gondosan elkerülte az állásfoglalást. Hatalmas érdekek összetűzéséről van itt szó. A harc változó szerencsével folyik és kimenetele bizonytalan. Sok függ a bíró szuverenitás álláspontjától is. Erre a kérdésre cikkünk végén még rátérünk.

A New Deal-nak két nevezetes kérdéséről, a valutareformról és a pénzügyi tervről kell még röviden megemlékeznem. A reformprogrammot a dollár devalválása voltaképpen csak egy tekintetben érinti és pedig az adósságrendezés szempontjából. De itt is egybevegyül a konjunktúra- és a reformpolitikai vonatkozás, mert a pénzügyi csökkenés kihatása az áralakulásra jórészt konjunktúrapolitikai probléma és ha figyelembe vesszük, hogy a dollár 41%-os leértékelésével szemben a belföldi nagykereskedelmi árak az új éra kezdete óta kb. 30%-kal emelkedtek, akkor arra a megállapításra kell jutnunk, hogy a devalváció reformpolitikái célját is csak részben tudta elérni.

A valutapolitika terén további bizonytalanságot jelent az 1934 júniusi ezüstvásárlási törvény, amely 1700—1900 millió dolláros inflációs lehetőségeket rejt magában, de mivel keresztülvitele nagy nehézségekbe ütközik, úgyhogy a legkedvezőbb esetben is igen hosszú időt igényel, hatását a közeljövőt illetőleg nem szabad túlbecsülni.

A pénzügyi terv az államadósságoknak mintegy 22 milliárdról 31.8 milliárd dollárra való növelését irányozta elő az 1935—36. év végére. Első pillantásra ez az ugrásszerű emelkedés megdöbbentőnek látszik, de ez az első benyomás sokat veszít erejéből, ha egyfelől arra gondolunk, hogy a dollár leértékelése a közdósságok reális terhét is mérsékelte, másfelől pedig visszaemlékezünk arra, hogy a szövetségi állam adóssága a világháború folytán 1916-tól 1919-ig 1.2 milliárd dollárról 25.4 milliárdra szökött. A budget az eredeti tervtől eltérőleg 1936 közepére aligha lesz kiegyensúlyozható, ami belpolitikai szempontból föltöbb kényelmetlen, mert ebben az évben már megkezdődnek az általános választások.

A Roosevelt-érának ma még legfeljebb konjunktúrapolitikai mérlegét lehet felállítani. Erre nézve csak néhány jellemző adatot sorolunk fel a munkanélküliségről, az agrárrollóról és az ipari termelésről. A New Deal kezdetekor fennállott 13.5 milliós munkanélküliség a múlt év közepén az American Federation of Labor becslése szerint 10.3 millióra, a folyó

év elején pedig 11-4 millióra rúgott. De 1934 derekán az Egyesült Államok kereskedelmi kamarája csak 7 millióra becsülte a munkanélküliek seregét és ne tévesszük szem elől azt sem, hogy valamennyi becslés a munkanélküliekhez sorolja azt a 2 milliónyi embert, akit a Public Works Administration, a Federal Relief Administration és a Civilian Conservation Corps foglalkoztat. Az agrárrolló, amely az új éra kezdetén 50-re nyílt szét, múlt év végén 79-re zárult össze, az ipari termelés statisztikája pedig ugyanabban az időpontban 25%-os javulásról számolt be. Ha konjunktúrapolitikai viszonylatban az új rendszer nem tudott volna némi sikert felmutatni, akkor természetesen egész reformprogramja is megakadt volna.

Ami magát a reformpolitikát illeti, a New Deal-nél a demokratáé derális államszerkezet sajátosságai határozottan érvényesülnek az agrárreformnál és a N. I. R. A.-nál s ez kölcsönöz Roosevelt kísérleteinek jellegzetesen amerikai vonást. Ellenben a bankreformnál csak részben és pedig csupán a bankrendszer decentralizációjánál jutnak érvényre ezek a sajátosságok, míg a valutapolitika terén az angolszász mentalitásnak megfelelően a beavatkozás a outrance ment végbe. Ez egyébként nem ellenkezik homlokegyenest a liberalizmus elveivel, mert a jegybankpolitika volt az a terep, ahol a liberalizmus először fújta meg a takarodót, megnyitva az utat tényleges vagy állítólagos közérdekű szempontok keresztülvitelére.

A mezőgazdasági terv az önkéntesség elvének részbeni feladásával már sokat veszített eredeti jellegéből. Ezzel szemben a N. I. R. A. mindmáig az új rendszer legsajátosabb alkotásának tekinthető. Az ipari újjáépítés Roosevelt kísérleteinek a gerince. Az a több mint 2500 per, amelyet a New Deal ellen indítottak, nagyrészt a N. R. A. ellen irányul. A bírói hatalom állásfoglalására nézve nehéz dolog lenne jóslásokba bocsátkozni. Az csak részleges sikernek tekinthető, hogy az aranyzáradék tárgyában nemrégiben hozott döntésével a Supreme Court nagyjában és egészében a végrehajtó hatalom álláspontját tette magáévá, dacára annak, hogy a legfelsőbb szövetségi bíróság tagjai túlnyomórészt republikánusok, akik valaha a nagyipar érdekeit szolgálták. Elvégre is ezt a döntést csak egy öttagú többség hozta egy négytagú kisebbséggel szemben. Nagyon is kérdéses tehát, hogy az athéni demokrácia, amely a kék sas-kampánynál olyan nagy szerepet játszott, a bíraskodásra a jövőben is éreztetni fogja-e a maga hatását? A jogászvilág már ismételten élesen kifakadt a végrehajtó hatalomnak azon törekvése ellen, hogy a bírói hatalmat háttérbe szorítsa. Az igaz, hogy a tagállamok törvényhozásának kétharmad többségével még a bíraskodás vétője ellenében is módosítani lehet az alkotmányt, de ez egy rendkívül hosszadalmas és amellet kétes kimenetelű eljárás. Végül a törvényhozói hatalom is, különösen a szenátus nagy nehézségeket támaszthat Roosevelt-nek, mert a kongresszus a partikuláris érdekek ütközőpontja és ezek az érdekek sokszor a pártszempontoknál erősebbek is.

A N. I. R. A.-nál nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt sem, hogy az Egyesült Államok, amelyek néhány évvel ezelőtt még csak a caritas elvét ismerték, most egyszerre ugrásszerűen akarnak eljutni arra a szociálpolitikai szintre, amelyre pl. Anglia több mint egy fél évszázad alatt emelkedett fel. És Rooseveltnak erre a célra egy fejletlen, korántsem megközelíthetetlen és decentralizált közigazgatás áll a rendelkezésére. Johnson tábornok, aki talán a nagyiparhoz állott közelebb, de mint ízig-vérig puritán ember azt etikai szellemmel akarta átítani, bámulatraméltó gyorsasággal varázsoltta elő a N. R. A. hatalmas szervezetét. Ez sem pótolhatja azonban a federális közigazgatás kirívó hiányosságait. Az elnök ezzel teljesen tisztában van, de közigazgatási reformprogramja nincs. Ehelyett egy másik utat választott, amely az amerikai mentalitásnak tagadhatatlanul jobban megfelel, az ipari önkormányzat útját. Egyes vonatkozásokban, így a code-igazgatás terén, az elnök egyenesen közhírré tette, hogy a N. R. A. csak addig akar ellátni bizonyos funkciókat, amíg az ipar szervezkedése olyan fokot el nem ér, hogy azokat átveheti.

De milyen kapcsolatba hozható az autonómia elve a New Deal-nak azzal a sokat hangoztatott jelszavával, hogy miután a nagyvállalat állam lett az államban, a vállalkozó tekintse magát közhivatalnoknak, akinek kötelessége a köz érdekeit szem előtt tartani? Nem csodálkozhatnánk azon, ha az amerikai vállalkozó ezen az eszményi célkitűzésen nagyot nevetne magában. Hiszen ez a célkitűzés nemcsak a vállalkozónak, hanem egyben a közhivatalnoknak a típusát is idealizálja és az Északamerikai Unióban eddig éppen fordítva az volt a helyzet, hogy nem a közhivatalnok telítette etikai szellemmel a vállalkozót, hanem a vállalkozó itatta át nyereszkedési vággyal a közhivatalnokot. De az is bizonyos, hogy elvileg ennek a visszasságnak a legjobb ellenszere az önkormányzat, amelynél a szervezett érdekcsoportok kölcsönösen fékentartják egymást. Magának az ipari önkormányzatnak az eszméje egyébként távolról sem új. Ha van benne valami sajátosan amerikai vonás, azt legfeljebb szervezetében kereshetjük, de szervezeti formája még nem forrott ki eléggé. Már csak erre való tekintettel sem férhet kétség ahhoz, hogy az etikai szempont érvényesítésére ma még a közület messzemenő ellenőrzése, sőt beavatkozása is elengedhetetlenül szükséges.

Az alkotmányos gazdasági rend megszervezésének és fenntartásának lehetősége végső fokon a hatalmi viszonyok alakulásán múlik. A N. I. R. A.-nak a folyó év közepén esedékes meghosszabbítása a New Deal sorsdöntő kérdése. De bármi legyen is Rooseveltnak kísérleteinek a sorsa, az kizártnak tekinthető, hogy szociálpolitikai vívmányai mind veszendőbe menjenek. Az már nem lehet vitás, hogy a történelem Franklin D. Rooseveltről, mint az Egyesült Államok első nagy szociálpolitikusról fog megemlékezni.

* * *

E közlemény kisedése után hozta meg a legfőbb szövetségi bíróság a «Schechter-poultry» ügyben sorsdöntő ítéletét, amely a New Deal legsajátosabb alkotásának, a N. I. R. A.-nak a tisztességes verseny code-jaira vonatkozó alapvető (III.) fejezetét az alkotmányba ütközőnek minősítette. Ennek az egyhangúlag hozott ítéletnek a legnevezetesebb megállapításai a következők: 1. a kongresszus nem ruházhatja át a törvényhozói hatalmat többszáz magánszemélyből álló csoportokra (code-hatóságok . . .); 2. a kongresszus nem ruházhatja át az elnökre a törvényhozási jogot abból a célból, hogy korlátlan diszkrecionális joga alapján alkosson törvényeket a kereskedelem vagy az ipar helyreállítására és kiterjesztésére; 3. a tagállamok közötti kereskedelem (interstate commerce) szabályozásának joga, amely a szövetségi kongresszust illeti meg, nem öleli fel a munkabérek és feltételek szabályozásának jogát; 4. a bíróságnak nem lehet a feladata, hogy egy centralizált rendszer előnyeit vagy hátrányait vizsgálja, elegendő annyit leszögezni, hogy a szövetségi alkotmány arra alapot nem teremt.

A bíróság a központosítás ellen irányuló utóbbi megállapításával a demokrata pártra saját fegyverét fordította vissza, mert ez a párt egészen a New Deal-ig eredeti célkitűzéseivel híven az alkotmány szigorú értelmezésének, vagyis a tagállamok jogainak az öre volt a republikánusokkal szemben, akik az erős szövetségi állam szószólói voltak.

Az N. R. A. által életbeléptetett újítások, mint code-ok, árszabályozások, munkabérek és órák közhatalmi úton immár legfeljebb az állami szállítóknál tarthatók fenn. Az új közmunkatörvény, amely 4.880 millió dolláros alapot létesített, ezen a téren le nem becslhető lehetőségeket nyújt. De önkéntes alapon is egyelőre számos iparágban érvényben tartották az ipari béke megőrzése végett a munkafeltételekre vonatkozó rendelkezéseket. Van valami igazság abban a felfogásban, hogy az ipari újjáépítési törvénynek a munkásmozgalom megerősödésére gyakorolt hatása, különösen a kollektív szerződés jogának biztosítására irányuló törekvések, tartósabbnak bizonyultak, mint a kartellszerű ármegállapítás politikája, amely mindinkább elveszti talaját, a törvényhozásnál, a bíróságnál és az üzleti világnál egyaránt. Mivel azonban a munkások autonóm szervezkedése az amerikai munkásságnak aránylag még mindig kis hányadát öleli fel,¹ még nagyobb jelentőséget tulajdonítunk

¹ L. The National Recovery Administration, An Analysis and Appraisal, Publication No. 60. of the Institution of Economics of the Brookings Institution, Washington D. C. April 1935- 492 o. köv. és 523 o. köv.

Ez a hatalmas, gyűjteményes munka, amely New Deal végleges bukása esetén az N. R. A.-nak, ennek a gigantikus szociálpolitikai és ármegállapítási kísérletnek alighanem a fejfája lesz, rámutat arra, hogy a szakszervezeti mozgalom fellendülésének ellensúlyozására indított 1933/34. évi company union-kampány még nagyobb sikerrel járt, mint a munkások önszegélye. Míg az American Federation of Labor taglétszáma 1934 végén 3-5—4 millió volt az 1933. évi 2.1 millióval szemben, addig a vállalati munkásszervezetek 1934 végén 2-5—3 millió tagot számláltak az 1932. évvégi 1-3 millióval szemben. A kiadvány

az elnök azon bejelentésének, hogy megindítja az akciót az alkotmány-módosítása érdekében. Igaz, hogy ehhez $\frac{2}{3}$ többség szükséges a szövetségi kongresszus mindkét házában és a tagállamok $\frac{3}{4}$ részében, úgyhogy alkotmánymódosítást az Unióban 9 hónapnál rövidebb idő alatt még nem vittek keresztül. De valóban lehetséges, hogy ez a körülmény a demokrata pártnak a jövő évi elnökválasztásnál még előnyére is válik. A választási kampány leghathatósabb jelszavául ugyanis az alkotmány módosítása kínálkozik, annál is inkább, mert a N. I. K. A. ellen hozott ítélet óta a mezőgazdasági termelés korlátozásának törvényességét is mindinkább vitatják a bíróságok előtt. Ha a közhangulat nem tenné lehetővé, hogy Rooseveltt ezt a jelszót zászlajára írja, akkor előreláthatólag nem maradna hátra más megoldás, mint az, hogy egy mérsékelt szociálpolitikára, közmunkákra és progresszívebb adóztatásra alapított középúton haladó programmal vegye fel a választási küzdelmet. Ezen az alapon azonban a demokrata párt előreláthatólag felörlődne a küzdelemben a republikánusok és a radikálisok között.

Iff. Boér Elek

hangsúlyozza ugyan, hogy a vállalati munkásszervezkedés is azt jelenti, hogy az egyénl szerződés helyébe a kollektív és szervezkedés lép (529 o.); le kell azonban szögeznünk, hogy a company union-ok a sárga szakszervezetek legjellegzetesebb alakzatai közé tartoznak.

Főbb forrásmunkák:

Lindley, Ernest K.: The Roosevelt revolution, first phase. London, 1934. — *Sir Arthur Steel-Maitland:* The New America. London, 1934. — The Economics of the Recovery Programm. New-York, 1934. — Current Problems of Unemployment and Recovery measures in operation, Proceedings of The Academy of Political Science. Vol. 15. No. 4. Jan. 1934. — *Hackett, Louis M.:* A short history of the New Deal. New-York, 1934. — *Thomas, Notman:* Fascism or socialism? The choice before us. London, 1934. — *Roosevelt, Franklin D.:* Looking Forward. New-York, 1933. U. a. On our way. New-York, 1934. — The ABC of the N. R. A., the Brookings Institution. Washington D. C., 1934. — *Basch, Ernst:* Das Wiederaufbauwerk Roosevelts, N. I. R. A.—N. R. A. Zürich, 1935. — *Corwin, Edward S.:* The Twilight of the Supreme Court. New Haven, 1934.